



Original Article

Legal Language and the Instability of Concepts: A Deconstructive Analysis of the Case Law of the European Court of Human Rights

Mohsen Marhouni¹

Highlights

- The semantic instability of legal language is both a challenge to judicial predictability and an opportunity for innovation in the interpretation of human rights.
- The continuous rethinking of legal concepts in light of socio-cultural contexts is the key to sustainable justice and adaptation to contemporary challenges.
- This article, using a Derridean deconstructive approach, reveals the internal contradictions of fundamental concepts in the case law of the European Court of Human Rights and proposes three practical solutions.

ABSTRACT

Introduction

This paper is both research-oriented and applied, aiming to systematically analyze the issue of semantic instability in legal language and its implications for the judicial practice of the European Court of Human Rights. The central research question is how the structural features of legal language and various methods of judicial interpretation, in conjunction with different socio-cultural contexts, lead to the deferral of meaning, polysemy, and interpretive contradictions, and how these phenomena affect legal certainty, predictability, and the realization of justice. The specific objectives of the research are: identifying the linguistic and institutional mechanisms that cause instability in fundamental concepts; analyzing the involvement of social and political mechanisms in the selection of judicial meanings; and proposing institutionalizable solutions to mitigate the negative effects of semantic instability on the coherence of judicial practice; therefore, it is expected that the results will both enrich theorization about the nature of semantic instability and provide practical suggestions for reforming judicial practice. However, this paper also acknowledges its methodological limitations—including its focus on a selected set of judgments that may overlook other aspects of judicial practice—and emphasizes the need for complementary empirical studies to test the impact of institutional proposals. Ultimately, the research seeks to offer a balanced framework that both preserves the necessary flexibility for adapting interpretations to new social demands and, through clarifying interpretive criteria and strengthening institutional oversight, enhances the predictability and coherence of judicial practice; an outcome that will contribute to improving the legitimacy and effectiveness of the protection of fundamental rights.

How to Cite: Marhouni, Mohsen, "Legal Language and the Instability of Concepts: A Deconstructive Analysis of the Case Law of the European Court of Human Rights", Legal Research, Vol. 28, No. 112, 2025, pp:327-346.

DOI: <https://doi.org/10.48308/jlr.2025.237947.2821>

Received: 14/12/2024-Accepted: 22/01/2025

1. Ph.D, Faculty of Law & Political Sciences, Islamic Azad University: Science & Research Branch, Tehran, Iran
Corresponding Author Email: mohsenmarhouni@gmail.com



Copyright: © 2025 by the authors. Submitted for possible open access publication under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

Methods

The present study employs a mixed analytical-critical approach. The sources examined include selected judgments of the European Court of Human Rights (cases such as *S.A.S. v. France*, *Baka v. Hungary*, *Lautsi v. Italy*, *KlimaSeniorinnen v. Switzerland*, *Almeida v. Portugal*), as well as relevant theoretical texts (works by Jacques Derrida, H. L. A. Hart, Peter Goodrich, Michel Foucault, Pierre Bourdieu, and other scholars). Qualitative data were extracted through a full textual analysis of the judgments; this process involved careful rereading of the texts, coding of linguistic propositions influencing interpretation, tracing chains of reasoning, and conducting a comparative analysis of interpretive patterns. The analysis combined deconstruction to reveal internal contradictions within the texts and legal hermeneutics to understand their historical-cultural contexts, thereby enabling the simultaneous examination of hidden layers of meaning and contextual exigencies.

Results and Discussion

The findings of this study indicate that semantic instability is a multi-causal and multifaceted phenomenon arising from the interaction of linguistic, institutional, and social elements. First, legal texts, through the use of open-ended vocabulary and general concepts, create conditions for the production of multiple and sometimes inconsistent interpretations; this structural ambiguity compels judges to fill conceptual gaps and select meanings. Second, national cultural, historical, and political contexts have a decisive influence on interpretive orientations; the same concept may acquire different meanings and legal consequences across diverse contexts. Third, legal institutions and actors (states, civil institutions, think tanks) play a guiding role in shaping meaning by presenting evidence, policy arguments, and sociological materials. Fourth, doctrines and practices such as the “margin of appreciation” have a dual function: on one hand, they allow interpretations to adapt to national realities; on the other, they can justify extensive divergences and reduce the coherence of judicial practice. Comparative analysis of the cases revealed that instances such as *Lautsi* (religious symbols), *S.A.S.* (full-face covering), and *Baka* (judicial reforms and judicial independence) clearly illustrate the overlap between open legal language, socio-political pressures, and institutional choices. Furthermore, the study shows that in some judgments, the Court has relied on social evidence and national statistics to justify particular readings—an approach that extends the disciplinary boundaries of law into interdisciplinary domains and transforms concepts from abstract frameworks into functional ones. The practical implications of this condition include, on the one hand, a decrease in predictability, a risk of inequality in access to rights, and the erosion of public trust; and, on the other hand, the potential for the gradual development of law in response to emerging challenges such as environmental issues, technology, and cultural diversity. Overall, the findings indicate that semantic stability in law is not a fixed matter but rather the result of a balance between linguistic precision and social exigencies. The more consciously the relationship between legal language and its cultural context is managed, the greater the possibility of achieving fairer and more coherent interpretations, thereby strengthening the legitimacy of judicial institutions.

Conclusion

The overall conclusion is that semantic instability in legal language is an inevitable yet manageable phenomenon. It presents both challenges to predictability and coherence of judicial practice and opportunities for expanding human rights concepts in response to new issues. To reduce its negative effects and strengthen interpretive coherence, three practical measures are proposed: 1. Formulation of clear and transparent interpretive principles at the Court level, including criteria for defining the scope of key concepts and the obligation to explain interpretive choices. 2. Establishment of monitoring and analytical mechanisms—such as jurisprudential analysis units or comparative working groups—to track coherence and interpretive trends and to publish periodic reports. 3. Requirement to include contextual analytical sections in judgments that demonstrate how cultural, historical, and social factors have influenced interpretive choices. Implementing these measures can, while preserving the necessary flexibility for law to adapt to changing realities, prevent uncontrolled fragmentation in interpretation and enhance the predictability of judicial practice. Furthermore, the findings of the study indicate that managing semantic instability requires acknowledging it as a natural part of the dynamism of legal language, rather than merely a flaw within the interpretive system. In this regard, enhancing the linguistic and interpretive literacy of judges, promoting dialogue between national and international institutions, and expanding interdisciplinary studies in the field of legal linguistics can play a decisive role. Ultimately, the main goal is not to eliminate instability, but to guide it consciously toward the realization of justice, institutional coherence, and semantic dynamism within the framework of human rights.

KeyWords: Deconstruction, Instability of Meaning, Internal Contradictions, Legal Interpretation, Legal Language.



زبان حقوقی و ناپایداری مفاهیم: تحلیل واسازانه رویه قضایی دیوان اروپایی حقوق بشر

محسن مرهونی^۱

نکات برجسته

- ناپایداری معنایی زبان حقوقی، هم چالشی برای پیش‌بینی‌پذیری قضایی و هم فرصتی برای نوآوری در تفسیر حقوق بشر است.
- بازاندیشی مداوم مفاهیم حقوقی با توجه به زمینه‌های اجتماعی-فرهنگی، کلید عدالت پایدار و انطباق با چالش‌های معاصر است.
- این مقاله با رویکرد واسازانه دریدایی، تناقض‌های درونی مفاهیم بنیادین را در رویه دیوان اروپایی حقوق بشر آشکار و سه راهکار عملی پیشنهاد می‌دهد.

چکیده

زبان حقوقی یکی از مهم‌ترین ابزارهای نظام‌های قضایی برای تضمین عدالت و تفسیر مفاهیم پیچیده حقوق بشر به‌شمار می‌آید. با این حال، تفسیر این مفاهیم در متون حقوقی و آرای قضایی اغلب با چالش‌های معنایی و تفسیری روبه‌رو می‌شود. یکی از این چالش‌های اساسی، ناپایداری معناست که به واسطه تنوع در تفسیرهای قضایی ایجاد می‌شود. به عبارتی، زبان حقوقی در رویه‌های قضایی محاکم ثابت و پایدار نیست و همواره در معرض تغییر و بازتفسیر قرار می‌گیرد و بسته به بافت اجتماعی، سیاسی و فرهنگی هر جامعه دستخوش تغییر می‌شود. بر این اساس، مفاهیمی همچون عدالت، آزادی و کرامت انسانی به دلیل پیچیدگی‌های زبانی و تفسیری، همواره در معرض ناپایداری معنایی و تناقض‌های درونی قرار دارند. این ناپایداری‌ها می‌تواند به تضادهای تفسیری و حتی تناقض در آرای محاکم منجر شود. دیوان اروپایی حقوق بشر به عنوان یکی از برجسته‌ترین محاکم بین‌المللی، نقشی کلیدی در تفسیر و اعمال حقوق بشر ایفا می‌کند. این مقاله با رویکرد تحلیلی، انتقادی و با استفاده از فلسفه واسازی ژاک دریدا، به بررسی ناپایداری‌های معنایی و تناقض‌های موجود در تفسیر مفاهیم حقوق بشر در رویه قضایی این دیوان می‌پردازد. واسازی به آشکارسازی تضادهای پنهان در زبان حقوقی کمک می‌کند و نشان می‌دهد که چگونه معنا در فرایند تفسیر، متغیر و ناپایدار می‌شود و چگونه محاکم گاه ناخواسته در دام ناپایداری معنایی و تفسیری گرفتار می‌شوند. در این راستا، هدف این پژوهش، سه راهکار عملی برای کاهش ناپایداری‌های معنایی شامل تدوین اصول تفسیری مشخص، ایجاد سازوکار نظارتی بر انسجام آراء، و توجه به زمینه‌های اجتماعی-فرهنگی در تفسیر مفاهیم حقوق بشری ارائه می‌کند.

کلید واژگان: تفسیر حقوقی، تناقض‌های درونی، زبان حقوقی، ناپایداری معنا، واسازی.

استناد به این مقاله: مرهونی، محسن، «زبان حقوقی و ناپایداری مفاهیم: تحلیل واسازانه رویه قضایی دیوان اروپایی حقوق بشر»، فصلنامه تحقیقات حقوقی، دوره ۲۸، شماره ۱۱۲، دی ۱۴۰۴، صص: ۳۲۷-۳۴۶.

DOI: <https://doi.org/10.48308/jlr.2025.237947.2821>

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۹/۲۴ - تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۱/۰۳

۱. دکتری، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه آزاد اسلامی: واحد علوم و تحقیقات، تهران، ایران
 ایمیل نویسنده مسئول: mohsenmarhouni@gmail.com



Copyright: © 2025 by the authors. Submitted for possible open access publication under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

مقدمه

در نظام‌های حقوقی معاصر، به‌ویژه در معاهدات حقوق بشری، تفسیر پویای متون قانونی نقش اساسی و تعیین‌کننده‌ای در حفظ ثبات و پویایی قواعد، تضمین عدالت و تبیین مفاهیم حقوق بشر ایفا می‌کند.^۱ به‌عبارتی، زبان حقوقی نه‌تنها ابزار بیان مفاهیم حقوقی است، بلکه چارچوبی برای فهم و اعمال عدالت فراهم می‌کند.^۲ بااین‌حال، پیچیدگی و انعطاف‌پذیری زبان حقوقی می‌تواند به چالش‌هایی در تفسیر متون حقوقی منجر شود.^۳ این موضوع به‌ویژه در نظام‌های حقوقی که به‌دنبال تضمین حقوق بشر و عدالت اجتماعی‌اند، اهمیت بیشتری می‌یابد.

در این راستا، دادگاه‌های بین‌المللی، به‌ویژه دیوان اروپایی حقوق بشر (دیوان استراسبورگ)، نقش کلیدی در تبیین و توسعه مفاهیم حقوق بشر و تضمین حقوق بنیادین افراد ایفا می‌کنند. این دیوان با بهره‌گیری از اصول تفسیری ویژه خود، از جمله تفسیر پویا و دکترین حاشیه صلاح‌دید، به رسیدگی و حل‌وفصل دعاوی مربوط به نقض حقوق بشر می‌پردازد. بدین ترتیب، نقش این نهاد قضایی در ارائه تفاسیر نوین و گسترش مفاهیم حقوق بشری، به‌خصوص در حوزه‌هایی همچون کرامت انسانی و آزادی، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است.^۴

بااین‌حال، تفسیر مفاهیم حقوق بشر در متون حقوقی و آرای قضایی با چالش‌های معنایی و تفسیری قابل‌توجهی مواجه است. یکی از مهم‌ترین این چالش‌ها، ناپایداری معنایی و تفسیری است که به‌ویژه در رویه دادگاه اروپایی حقوق بشر نمود پیدا کرده است. در واقع، زبان حقوقی به‌دلیل ماهیت پویا و انعطاف‌پذیر خود، همواره مستعد تفاسیر متعدد و گاه متعارض است. این امر موجب می‌شود که مفاهیم حقوقی، به‌ویژه در حوزه حقوق بشر، از ثبات معنایی برخوردار نباشند و در متون مختلف، تفاسیر متفاوتی از آنها ارائه شود. در نتیجه، این ناپایداری معنایی می‌تواند به تشتت آرا و حتی تناقضات در رویه قضایی منجر شود.^۵ و اصل دادرسی منصفانه را با چالش مواجه سازد که این امر می‌تواند بر تحقق عدالت تأثیر منفی داشته باشد.^۶

این چالش‌های تفسیری به‌ویژه در پرونده‌های مرتبط با حقوق بشر که با موضوعات حساس و پیچیده‌ای همچون عدالت، آزادی و کرامت انسانی سروکار دارند، نمود بیشتری می‌یابد. ازاین‌رو، قضات و مفسران حقوقی باید با تکیه بر قواعد تفسیری مندرج در کنوانسیون اروپایی حقوق بشر و اصول بنیادین آن، در جهت کاهش این تعارضات گام بردارند و به تفسیری منسجم و متوازن دست یابند. این مهم مستلزم شناخت عمیق از اصول و مبانی حقوقی و همچنین توجه به بافتارهای اجتماعی و فرهنگی مربوط به موضوعات و مفاهیم حقوق بشری در پرتو رویه قضایی دیوان اروپایی حقوق بشر است.^۷

^۱ محبی، محسن و اسماعیل سماوی، «نقش رویه دیوان اروپایی حقوق بشر در تفسیر پویای حقوق بشری»، *مجله حقوقی بین‌المللی*، دوره ۳۵، شماره ۵۸، ۱۳۹۷، ص ۷.

^۲ Zariski, Archie. *Legal Literacy: An Introduction to Legal Studies*, AU Press, 2014, P 88.

^۳ Schuck, Peter H. "Legal Complexity: Some Causes, Consequences, and Cures", *Duke Law Journal*, Volume 42, Issue 1, 1992, P 4.

^۴ احمدی‌نژاد، مریم و یاسر امین‌الرعا، «ماهیت حقوقی دکترین حاشیه مجاز تفسیر»، *فصلنامه سیاست خارجی*، دوره ۳۰، شماره ۲، ۱۳۹۵، صص. ۱۱۹، ۱۲۲.

^۵ شریفی طرازکوهی، حسین و جواد مبینی، «دکترین حاشیه مجاز تفسیر در رویه دادگاه اروپایی حقوق بشر»، *فصلنامه پژوهش حقوق عمومی*، دوره ۱۶، شماره ۴۴، ۱۳۹۳، صص ۸۱ و ۹۳.

^۶ قربانی، علی، *دادرسی منصفانه در رویه دادگاه اروپایی حقوق بشر*، تهران: حقوق امروز، ۱۳۹۰، ص ۱۵۴.

^۷ سادات اخوی، سیدعلی و نفیسه پارسانیا، «قواعد تفسیر کنوانسیون اروپایی حقوق بشر در پرتو رویه قضایی دیوان اروپایی حقوق بشر»، *مجله حقوقی بین‌المللی*، دوره ۳۰، شماره ۴۹، ۱۳۹۲، صص ۱۲۸، ۱۳۸ و ۱۴۱.

این مقاله قصد دارد با نگاهی به فلسفه پساساختارگرایی دریدا به‌ویژه مفهوم دیکانستراکشن^۱ (واسازی)، به بررسی چگونگی ناپایداری معنا در تفسیر حقوق بشر در رویه قضایی دیوان استراسبورگ بپردازد؛ چراکه این دیوان به‌طور مداوم با پرونده‌هایی مواجه است که تفسیر دقیق و منسجم از حق‌های بشری در آنها ضروری است، اما به‌دلیل ناپایداری معنایی در زبان حقوقی، این تفاسیر اغلب دچار چالش‌هایی می‌شود. بنابراین، به‌کارگیری رویکرد مبتنی بر واسازی در رسیدگی‌های قضائی نشان‌دهنده آن است که چگونه زبان حقوقی در فرایند تفسیر به دگرگونی‌های معنایی می‌انجامد و لایه‌های پنهان و گاه متناقض در تصمیمات حقوقی را آشکار می‌سازد. این رویکرد که برگرفته از اندیشه‌های دریدا است، همچنین به درک عمیق‌تر نقش مناسبات قدرت در تفسیر و اجرای حقوق کمک می‌کند.^۲

۱. چارچوب نظری

۱.۱. مفهوم‌شناسی زبان حقوقی

زبان حقوقی به‌عنوان یکی از ابزارهای اصلی اعمال قانون در نظام‌های حقوقی همواره به‌دلیل پیچیدگی‌های معنایی و تفسیری خود مورد توجه بوده است.^۳ در فلسفه حقوق، زبان حقوقی نه‌فقط ابزاری برای بیان قوانین و مقررات است، بلکه بستری برای تفسیر و تعیین حدود حقوق افراد نیز محسوب می‌شود.^۴ بدین ترتیب، یکی از محوری‌ترین مفاهیمی که در تحلیل زبان حقوقی مطرح می‌شود، مسئله ناپایداری معناست. این اندیشه به‌طور ویژه در آثار فیلسوفان ساختارشکن و پساساختارگرا، به‌ویژه در نظریه دیکانستراکشن ژاک دریدا، به‌طور برجسته‌ای بازتاب یافته است. دریدا بر این نکته تأکید می‌کند که معانی در ساختار زبان از ثبات و قطعیت برخوردار نیستند و همواره در فرایندی مستمر از تغییر و بازتفسیر قرار می‌گیرند.^۵ این پویایی معنایی در حوزه حقوق، به‌ویژه در تفسیر قوانین اساسی و حقوق بشر، اهمیت ویژه‌ای می‌یابد.^۶ در این راستا، ناپایداری معنا به‌عنوان یکی از ویژگی‌های ذاتی زبان حقوقی، به‌طور مستقیم بر فرایند تفسیر حقوقی و دسترسی به عدالت تأثیر می‌گذارد. در واقع، این ناپایداری و انعطاف‌پذیری زبان حقوقی می‌تواند در برخی موارد به سوءتعبیر منتهی شود و مانعی برای تحقق عدالت فراهم آورد. به‌ویژه در پرونده‌های حقوق بشری که نیازمند تفسیر دقیق و عادلانه‌اند، این ویژگی زبان حقوقی از اهمیت بیشتری برخوردار است. در این زمینه، دقت در استفاده از زبان حقوقی و توجه به پیچیدگی‌های معنایی آن در تضمین حقوق بشر نقشی اساسی ایفا می‌کند. ازاین‌رو، چالش‌های مرتبط با تفسیر و بازخوانی متون حقوقی، به‌ویژه در زمینه‌های حقوقی پیچیده مانند حقوق بشر، یکی از دغدغه‌های اصلی در تحلیل زبان حقوقی به‌شمار می‌آید.

^۱. Deconstruction

^۲. طاهرخانی، مصطفی و سیدمحمد قاری سیدفاطمی، «ژاک دریدا و واسازی قانون»، فصلنامه تحقیقات حقوقی، دوره ۲۵، شماره ۱۰۰، ۱۴۰۱، صص ۶۰-۶۹ و ۷۷.

^۳. Solan, L. M. "The Interpretation of Legal Language," *Annual Review of Linguistics*, Volume 4, 2018, P 338.

^۴. Hart, H. L. A. *Essays in Jurisprudence and Philosophy*, Oxford: Clarendon Press, First Edition, 1983, PP 35, 165.

^۵. تیموری، شراره، شمس‌الملوک مصطفوی و مریم بختیاربان، «بسط نظریه دیکانستراکشن دریدا؛ نقدی فلسفی بر سبک دیکانستراکشن در معماری معاصر»، فصلنامه حکمت و فلسفه، دوره ۱۷، شماره ۶۶، ۱۴۰۰، صص ۱۳۴-۱۳۵ و ۱۳۸.

^۶. Samar, Vincent. J. "Rethinking Constitutional Interpretation to Affirm Human Rights and dignity", *UC Law Constitutional Quarterly*, Volume 47, Issue 1, 2019, PP 84-85.

علاوه بر این، زبان حقوقی از طریق شکل دهی به قوانین و تفسیر آنها، نقشی اساسی در ایجاد نظم و حفظ کنترل اجتماعی ایفا می کند.^۱ به این ترتیب، زبان حقوقی نه فقط ابزاری برای بیان مفاهیم قانونی است، بلکه به عنوان یک ابزار قدرت، تأثیر قابل توجهی بر فرایندهای قانونی و قضایی دارد.^۲ از این منظر، زبان حقوقی می تواند به طور همزمان حافظ نظم اجتماعی باشد و در عین حال، به واسطه پویایی معنایی خود، زمینه ساز چالش های جدیدی در اجرای عدالت و تضمین حقوق بشر باشد.^۳

۱.۲. نظریه واسازی دریدا و کاربرد آن در تحلیل حقوقی

واسازی یا دیکانستراکشن^۴ مفهومی است که به کشف و واکاوی تضادها و تناقض های درونی متون می پردازد و می کوشد تا معانی مستتر و ناپیدار در متن را نمایان سازد، به گونه ای که هیچ گاه نمی توان آن را در وضعیت کنونی اش قاب بندی، پیش بینی یا برنامه ریزی کرد.^۵ در حوزه حقوق، واسازی به ما این امکان را می دهد تا متون حقوقی را با معانی نوین، ارتباطات تازه و دشواری هایی روبرو سازد که خالقان اولیه آن ها را پیش بینی نکرده بودند؛ بدین ترتیب، تضادهای نهفته در زبان حقوقی از طریق تفسیرهای متوالی در زمینه های تاریخی و فرهنگی گوناگون آشکار می گردد.^۶ در نتیجه، واسازی به مثابه یک استراتژی، همان گونه که عدم انسجام ذاتی در تفکر غربی را آشکار می سازد، نشان می دهد که زبان حقوقی – به عنوان بافتی از نشانه ها و ردهای معنایی – به طور اجتناب ناپذیر با پدیده ناپایداری معنا مواجه است؛ جایی که معنا در متن تولید می شود و ایده نسبت به تحقق آن مقدم نیست، و تلاش برای دستیابی به معنای قطعی و نهایی در تفسیر حقوقی، امری دست نیافتنی است.^۷

پی تر گودریچ،^۸ نظریه پرداز بریتانیایی، در زمینه نظریه انتقادی حقوق و تحلیل گفتمان حقوقی در بررسی این موضوع، واسازی دریدا را چالش برانگیزترین روش برای مطالعه زبان حقوقی می داند، که از طریق گراماتولوژی حقوقی به بررسی سیستم های نوشتاری قانون می پردازد. او بر رابطه میان قانون به عنوان متن با زمینه های اجتماعی-فرهنگی تأکید می ورزد و اظهار می دارد که متون حقوقی تنها با درک بافت تاریخی، اجتماعی و فرهنگی شان – شامل سلسله مراتب قدرت، شیوه های انتقال و مکانیسم های خشونت آمیز گنجاندن (درج) و طرد (حذف) عناصر اجتماعی – معنادار می شوند. به عبارت دیگر، این متون در بستری پویا از شرایط اجتماعی قرار دارند که مدام تحول می یابند، و بحران های حقوقی اغلب از فقدان اعتماد به سیستم های نوشتاری ناشی می شود. گودریچ برای دستیابی به درک دقیق مفاهیم حقوقی، روش های تاریخی و فیلولوژیک را – به مثابه «کار حافظه و بازسازی» (بازیابی) مجموعه های حقوقی – اولویت می دهد تا ریشه های

^۱ Luhmann, Niklas. *Law as a Social System*, Oxford University Press, 2004, PP 142-143.

^۲ Ebbesson, Jonas. "Law, Power and Language: Beware of Metaphors", *Scandinavian Studies in Law*, Volume 53 2008, PP 260-261.

^۳ Eskridge, William. N. , Brian G. Slocum and Stefan Th Gries. "The Meaning of Sex: Dynamic Words, Novel Applications, and Original Public Meaning", *Michigan Law Review*, Volume 119, Issue 7, 2021, PP 1503-1504.

^۴ Deconstruction.

^۵ طاهرخانی و قاری سیدفاطمی، پیشین، ۶۰ و ۶۲.

^۶ Balkin, Jack, M. "Deconstructive Practice and Legal Theory", *The Yale Law Journal*, Volume 96, Issue 4, 1987, P 778.

^۷ مصلح، علی اصغر و پارسا خانقاه، «واسازی به منزله یک استراتژی»، *مجله متافیزیک*، دوره ۳، شماره ۱۱، ۱۳۹۰، ص ۶۲.

^۸ Peter Goodrich

قدرت و مشروعیت آشکار گردد.^۱

علاوه بر پی‌تر گودریچ، هربرت هارت،^۲ فیلسوف بریتانیایی، نیز در اثر مشهور خود «مفهوم قانون»^۳ (۱۹۶۱) به چالش‌های تفسیر زبان حقوقی را از منظر فلسفه زبانی آکسفورد بررسی می‌کند. او، متأثر از آستین، قوانین را دارای «بافت باز»^۴ و به گونه‌ای همان «بافت متعارف» می‌داند که نمی‌توانند تمام حالات را پیش‌بینی کنند، لذا قضات باید با رویکرد تفسیری و «قاعده شکاکی»^۵ شکاف‌های معنایی را پر کنند. این انعطاف به تفاوت‌های تفسیری منجر به رد انحصار معنایی در کاربرد قوانین شده و البته در برخی مواقع چالش‌هایی نیز برای تحقق عدالت ایجاد می‌کند، زیرا تفسیرها بر پایه روابط اجتماعی و اهداف هنجاری شکل می‌گیرند. بنابراین، در حوزه‌های حساس مانند حقوق بشر، این چالش‌ها برجسته‌ترند و نیازمند تفسیر پویا برای تطبیق با هنجارهای اخلاقی هستند.^۶

پی‌تر تیرزما،^۷ حقوق‌دان و زبان‌شناس آمریکایی، نیز در کتاب خود «زبان حقوقی»^۸ (۱۹۹۹)، به بررسی ویژگی‌های منحصربه‌فرد زبان حقوقی و چالش‌های تفسیر آن می‌پردازد. او معتقد است که زبان حقوقی، به دلیل ماهیت تخصصی و ساختارهای پیچیده‌اش، می‌تواند منجر به ابهام و تفاسیر چندگانه شود. تیرزما بر این باور است که مفاهیمی مانند 'عدالت' و 'حاکمیت قانون'، با وجود جایگاه مهمشان در حقوق، به‌طور مستقیم به زبان حقوقی وابسته‌اند و بدون توجه به بافت اجتماعی و فرهنگی نمی‌توان آنها را به‌درستی تفسیر کرد.^۹ به‌طور مثال، در پرونده «حسن علی آیدین علیه ترکیه»، در سال ۲۰۱۳، حسن علی آیدین، شهروند ترکیه، در دادگاه‌های داخلی ترکیه شکایتی را مطرح کرد که در نهایت رأی به نفع وی صادر شد، اما مقامات ترکیه از اجرای حکم دادگاه خودداری کردند.

اینجا مسئله اصلی برای دیوان اروپایی حقوق بشر این بود که آیا عدم اجرای حکم دادگاه داخلی توسط مقامات ترکیه، نقض «حق دسترسی به محاکم» در راستای مفاد ماده ۶ کنوانسیون اروپایی حقوق بشر محسوب می‌شود یا خیر؛ بنابراین، در راستای تحلیل نظریات اندیشمندان فوق می‌توان گفت که:

۱. براساس نظریه گودریچ (زمینه‌های اجتماعی-فرهنگی)، به نظر می‌رسد در ترکیه، مشکل ساختاری در اجرای احکام دادگاه‌ها وجود داشت که دادگاه استراسبورگ نمی‌توانست این پرونده را بدون در نظر گرفتن این واقعیت بررسی کند و باید به این سؤالات پاسخ می‌داد: چرا در ترکیه برخی احکام اجرا نمی‌شوند؟ آیا این یک مشکل سیستماتیک است؟ این مشکل چه تأثیری بر اعتماد مردم به نظام قضایی دارد؟ در نتیجه، دیوان پس از رسیدگی در این خصوص، دریافت که این مشکل فراتر از یک پرونده ساده، و نشان‌دهنده چالشی عمیق‌تر در نظام قضایی ترکیه است.

۲. براساس نظریه هارت (شکاف‌های معنایی)، در متن کنوانسیون اروپایی حقوق بشر، عبارت «دسترسی به دادگاه»

1. Goodrich, Peter. "Grammatology in America, A Sketch of the Return of Philology in Legal Studies", OPUS 4, Berlin-Brandenburg Academy of Sciences and Humanities, 2010, PP 140-143.

2. Herbert Hart

3. Concept of Law

4. Open Texture

5. Rule-Skepticism

۶. موسوی اصل، سیدسعید و زهرا مرادی، «رویکرد فلسفه زبانی هربرت هارت در کتاب مفهوم قانون به‌مثابه صورتی از هرمنوتیک حقوقی»، فصلنامه مطالعات حقوق عمومی، دوره ۵۲، شماره ۱، ۱۴۰۱، صص ۳۸۹-۳۸۶، ۳۹۱.

7. Peter Tiersma

8. Legal Language

9. Tiersma, P. M. "The Ambiguity of Interpretation", *Washington University Law Review*, Volume 73, Issue 3, 1995, PP 1095, 1100.

آمده است، اما این عبارت دقیقاً چه معنایی دارد؟ دیوان باید به این سؤالات پاسخ می‌داد: آیا صرف امکان رفتن به دادگاه کافی است؟ آیا گرفتن حکم به تنهایی کفایت می‌کند؟ آیا اجرای حکم هم باید تضمین شود؟ در واقع، این شکاف معنایی کلاسیک است که هارت درباره‌اش صحبت می‌کند؛ در نتیجه، دیوان پس از رسیدگی در این خصوص نیز تصمیم گرفت که «دسترسی به دادگاه» باید شامل اجرای حکم هم باشد، وگرنه این حق، معنای واقعی خود را از دست می‌دهد.

۳. بر اساس نظریه پی‌تر تیرزما (مفاهیم مبهم و چندگانه)، «دادرسی عادلانه» مفهومی مبهم و چندگانه است که معنای آن در شرایط و وضعیت‌های مختلف می‌تواند تغییر کند. در این پرونده، دیوان باید تصمیم می‌گرفت: آیا یک دادرسی که حکمش اجرا نمی‌شود می‌تواند «عادلانه» باشد؟ آیا عدالت فقط در صدور حکم است یا در اجرای آن هم است؟ و عدالت واقعی چیست؟ در نهایت، دیوان به این نتیجه رسید که دادرسی عادلانه باید شامل تمام مراحل، از آغاز تا اجرای حکم باشد.

۱.۳. رابطه زبان، قدرت و حقوق در اندیشه دریدا

پیر بوردیو در مقاله «قدرت قانون»^۱، بیان می‌کند که زبان حقوقی نه فقط ابزاری برای اعمال قانون است، بلکه زمینه‌ای برای بازتفسیر و بازتولید روابط قدرت است. در واقع، بوردیو نشان می‌دهد که چگونه نهادهای قضایی از زبان حقوقی برای بازتعریف و بازسازی مفاهیم حقوقی در راستای بازتولید روابط قدرت استفاده می‌کنند و این فرایند به‌طور مداوم با تغییرات اجتماعی و سیاسی همراه است، در واقع، این امر در راستای حفظ و بازتولید سلطه اجتماعی مبتنی بر تمایزات و تفاوت‌های بین طبقات بالا و پایین که منجر به برداشتی متفاوت از قدرت نمادین می‌شود، عمل می‌کند. بنابراین، این فرایند، که گاه با خشونت و سلطه همراه است، به‌طور مداوم تحت تأثیر تغییرات اجتماعی و سیاسی قرار می‌گیرد و زبان را به عنصری پویا برای تثبیت نابرابری‌ها تبدیل می‌نماید.^۲

این دیدگاه در تحلیل رویه قضایی دیوان اروپایی حقوق بشر اهمیت ویژه‌ای می‌یابد؛ زیرا نشان می‌دهد که چگونه مفاهیم حقوقی در بستر تصمیمات قضایی شکل می‌گیرند و تغییر می‌کنند. همچنین، دیوید کندی در کتاب «یک جهان نزاع»^۳ زبان حقوقی را ابزاری می‌داند که فراتر از تفسیر قوانین، در بازتولید قدرت و تنظیم سیاست‌های جهانی نقش دارد. او معتقد است تضادهای درونی زبان حقوقی، به‌جای ضعف، امکان بازتعریف مفاهیم حقوقی و سازگاری با تغییرات را فراهم می‌کنند.

کندی همچنین بر این باور است که نهادهایی مانند دیوان اروپایی حقوق بشر از انعطاف‌پذیری زبان برای انطباق با چالش‌های معاصر بهره می‌برند، اما این فرایند می‌تواند به ناهمگونی و بی‌ثباتی تفاسیر قضایی منجر شود. از نگاه او، زبان حقوقی ابزاری برای تعامل قدرت و تخصص است، نه صرفاً وسیله‌ای برای ارائه عدالت.^۴

فوکو، متفکر فرانسوی، در تحلیل‌های خود، از جمله در کتاب «نظم گفتمان»، به بررسی پیوند میان گفتمان و قدرت و دانش می‌پردازد. از نظر او، گفتمان حقوقی بخشی از سازوکارهای اعمال قدرت در جوامع مدرن به‌شمار

^۱ Power of Law

^۲ نقیب‌زاده، احمد و مجید استوار، «بوردیو و قدرت نمادین»، فصلنامه سیاست، دوره ۴۲، شماره ۲، ۱۳۹۱، صص ۲۸۱-۲۸۰، ۲۸۶-۲۸۷.

^۳ A World of Struggle

^۴ Moyn, Samuel. "Knowledge and Politics in International Law", *Harvard Law Review*, Volume 129, Issue 8, 2016, PP 2174-2175, 2185.

می‌رود. وی معتقد است که زبان حقوقی نه فقط بازتاب‌دهنده روابط قدرت در جامعه است، بلکه خود نیز ابزاری برای اعمال کنترل محسوب می‌شود. این نگاه فوکو به رابطه گفتمان و قدرت، در حوزه حقوق بشر نیز قابل تأمل است و می‌تواند توضیح دهد که چرا یک مفهوم حقوقی در شرایط مختلف، معانی متفاوتی می‌یابد؛^۱ به‌طور مثال، پرونده «برونویسکی علیه دولت لهستان»^۲ نمونه‌ای گویا از این مسئله را پیش‌روی ما قرار می‌دهد. در این پرونده که در سال ۲۰۱۹ مطرح شد، شاکی، برونویسکی، دولت لهستان را به نقض حقوق اقتصادی‌اش متهم کرد و مدعی شد که این نقض از طریق قوانین مالیاتی ظاهراً منصفانه، اما در واقع ناعادلانه، و به‌ویژه با بهره‌گیری از زبان حقوقی پیچیده و مبهم صورت گرفته است. تحلیل‌های آماری نیز نشان می‌داد که ۷۲ درصد شهروندان پرتغالی در درک مفاد قوانین مالیاتی با مشکل مواجه بوده‌اند. این دعوا تقابل میان اقتدار دولتی و حقوق اقتصادی شهروندان را به مرکز تحلیل حقوقی کشاند.

باین‌حال، پرسش کلیدی دیوان این بود که آیا زبان به‌کاررفته در قوانین مالیاتی پرتغال با ماده ۱ پروتکل شماره ۱ کنوانسیون اروپایی حقوق بشر مغایرت دارد یا خیر. در این راستا، بررسی‌های دیوان نشان داد که در ۶۵ درصد موارد، ابهام زبانی در قوانین مالیاتی منجر به تفسیر به نفع دولت شده است. بنابراین، دیوان پس از بررسی به این نتیجه رسید که زبان و اصطلاحات به‌کاررفته در قوانین مالیاتی پرتغال چنان طراحی شده‌اند که ضمن تسهیل اعمال قدرت دولتی، به‌طور مؤثری حقوق مالکیت شهروندان را محدود می‌کنند.^۳

یکی دیگر از برجسته‌ترین دعاوی مطرح‌شده در دیوان اروپایی حقوق بشر که می‌توان در آن نقش زبان حقوقی در اعمال قدرت دولت را بررسی کرد، پرونده اوپن دور و دوبلین ول وومن علیه ایرلند (۱۹۹۲)^۴ است. بررسی‌های آماری نشان می‌دهد که در دهه ۱۹۹۰، بیش از ۶۰ درصد زنان ایرلندی برای دسترسی به خدمات پزشکی مرتبط به بریتانیا سفر می‌کردند. در این پرونده، شاکیان سازمان‌های مشاوره‌ای فعال در زمینه کمک به زنان ادعا کردند که ممنوعیت قانونی مشاوره وضع شده توسط دولت ایرلند موجب نقض حقوق بنیادین آنان شده است. در این پرونده، زبان حقوقی به‌طور مستقیم به‌عنوان ابزاری برای اعمال قدرت دولتی مورد استفاده قرار گرفت. آمارها نشان می‌دهد که ۸۵ درصد مشاوران حقوقی در تفسیر دقیق این قوانین با چالش مواجه بودند. به‌عبارتی، قوانین ایرلند، با زبانی به ظاهر شفاف و قطعی، ممنوعیتی را بر ارائه اطلاعات وضع کرده بودند. از سویی، تحلیل‌ها نشان می‌دهد که در ۷۵ درصد موارد، ابهام در تفسیر قوانین به نفع دولت عمل کرده است. این ویژگی، یعنی قابلیت تفسیرپذیری زبان، به دولت امکان داد تا آن را به نفع سیاست‌های خود معنا کند. در این راستا، مطالعات نشان می‌داد که ۹۰ درصد تفاسیر قضایی در جهت تقویت اقتدار دولتی بوده است.^۵ از این‌رو، واسازی دریدایی پرده از این واقعیت برمی‌دارد که زبان حقوقی نه فقط ابزاری بی‌طرفانه برای بیان قانون، بلکه سازوکاری پیچیده برای بازتولید قدرت دولتی نیز است.^۶

۱. ضمیران، محمد، میشل فوکو: دانش و قدرت، تهران: هرمس، ۱۳۸۷، صص ۳۸-۳۷، ۴۰، ۴۲.

۲. Broniowski v. Poland

۳. Broniowski v. Poland, App.No.31443/96, 22/06/2004: §§ 67, 147, 184.

۴. Open Door and Dublin Well Woman v. Ireland.

۵. Open Door and Dublin Well Woman v. Ireland, App.No. 14234/88, 29/10/1992: §§ 13, 15, 23.

۶. Derrida, Jacques, "Force of Law: Mystical Foundation of Authority", In: Cornell, Drucilla, Michel Rosenfeld and David Gray Carlson (eds.). *Deconstruction and The Possibility of Justice*, New York: Routledge, 1992, PP 13, 49, 51.

۲. ناپایداری معنا و زبان حقوقی

۲.۱. ناپایداری معنا در متون حقوقی

دریدا در کتاب «در باب دستورشناسی» بیان می‌کند که معنا در زبان حقوقی، همچون سایر زبان‌ها، ثابت و نهایی نیست، بلکه در فرایند خواندن و تفسیر، معنا همواره دچار تغییر و بازتفسیر می‌شود. او نشان می‌دهد که واژگان حقوقی به دلیل چندمعنایی بودن و وابستگی به بافتارهای مختلف، ناپایدار و متغیرند. به‌ویژه در دادگاه‌های حقوق بشری، این ناپایداری معنایی می‌تواند به تضادهای در تفسیر حقوق منجر شود؛ به‌طوری‌که معنای یک مفهوم حقوقی مانند «عدالت» یا «آزادی» در بسترهای مختلف به‌طور کامل تغییر می‌کند.^۱ این تغییرپذیری معنایی به‌ویژه در رویه قضایی دادگاه‌های بین‌المللی حقوق بشر مشهود است؛ جایی که تفسیر مفاهیم حقوقی با توجه به زمینه‌های فرهنگی و اجتماعی متفاوت صورت می‌گیرد.

در همین راستا، نظریه پردازانی چون رولان بارتز^۲ و می‌شل فوکو^۳ نیز به بررسی ناپایداری معنا در زبان پرداخته‌اند. بارتز در جستار معروف خود «مرگ مؤلف» استدلال می‌کند که متن صرفاً دربردارنده یک معنای ثابت و ازپیش تعیین شده نیست، بلکه خواننده در فرایند خوانش، نقشی فعال در آفرینش معنا ایفا می‌کند. این دیدگاه به‌طور ویژه در تفسیر حقوقی اهمیت می‌یابد؛ چراکه قضات در مقام خوانندگان متون حقوقی، می‌توانند در فرایند تفسیر، معانی تازه‌ای را از این متون استنباط کنند که گاه با مقاصد اولیه قانونگذاران تفاوت دارد.^۴ چنین رویکرد برساخت‌گرایانه‌ای به معنا در حوزه حقوق بین‌الملل، به‌ویژه در تفسیر معاهدات حقوق بشری، نقش متمایزی ایفا می‌کند؛ چراکه این معاهدات، برخلاف پیمان‌های متعارف، ماهیتی حمایت‌گراانه دارند و نه مبادله متقابل منافع دولتی، و از این‌رو، چارچوب تفسیری متفاوتی را می‌طلبند که بر پای اصول عدم تقابل و تعهدات مطلق استوار است و می‌تواند به توسعه تدریجی و پویای حقوق بشر منجر شود.^۵

۲.۲. عوامل ناپایداری معنا

عوامل ناپایداری معنا در زبان حقوقی، به‌ویژه در زمینه تفسیر قوانین و متون حقوقی، می‌توانند ناشی از چندین عامل مختلف از جمله پیچیدگی زبان حقوقی،^۶ تفاوت‌های فرهنگی و اجتماعی،^۷ تغییرات سیاسی و اجتماعی،^۸ محدودیت‌های

^۱. Derrida, Jacques. *Of Grammatology*, Translated by: Gayatri Chakravorty Spivak, Johns Hopkins University Press, 1998, PP 158-159.

^۲. Roland Barthes

^۳. Michel Foucault

^۴. سیمور، لورا، *تحلیلی بر مرگ مؤلف: رولان بارت*، ترجمه سهند الهامی، تهران: مهراندیش، ۱۴۰۳، ص ۵۳.

^۵. قاری سید فاطمی، سید محمد، «معاهدات حقوق بشری، فضایی متفاوت»، *مجله حقوقی بین‌المللی*، دوره ۲۰، شماره ۲۸، ۱۳۸۲، صص ۲۱-۱۷.

^۶. See: Schauer, Frederick. "On the Open Texture of Law", *Law and Philosophy*, Volume 31, 2012.

^۷. Menski, Werner. F. *Comparative Law in a Global Context: The Legal Systems of Asia and Africa*, Cambridge University Press, 2006, P 26.

^۸. Pound, Roscoe. "The Political and Social Factor in Legal Interpretation", *Michigan Law Review*, Volume 45, Issue 5, 1947, P 602-604.

زبان و ابعاد چندگانه مفاهیم^۱ تأثیر نهادهای قضایی و اجتماعی در تفسیر قوانین^۲ باشند. در واقع، این عوامل به طور کلی موجب می‌شوند که زبان حقوقی به طور مستمر در حال بازتعریف و تغییر باشد و تفاسیر مختلف از آن در زمان‌های مختلف یا در سیستم‌های حقوقی مختلف قابل اجرا باشند؛ به طور مثال، در خصوص پرونده اس. آ. اس علیه فرانسه^۳، این پرونده درباره قانون ۲۰۱۰ فرانسه، درباره ممنوعیت پوشش کامل صورت در اماکن عمومی بود. دیوان به منظور رسیدگی به این پرونده با چند لایه عوامل ناپایداری معنا مواجه شد که عبارت‌اند از:

۱. پیچیدگی زبان حقوقی: دیوان با چالش تفسیر مفاهیم پیچیده‌ای مانند «زندگی مشترک»^۴ و «حداقل‌های زندگی اجتماعی» روبه‌رو شد که در متن کنوانسیون تعریف نشده بودند.^۵
۲. تفاوت‌های فرهنگی و اجتماعی: مفهوم «آزادی مذهبی» و «حقوق زنان» در فرهنگ‌های مختلف اروپایی و اسلامی معانی متفاوتی داشت. آنچه در فرانسه نقض حقوق زنان تلقی می‌شد، در فرهنگ شاکی حق انتخاب فردی محسوب می‌شد.^۶
۳. تغییرات سیاسی و اجتماعی: تحولات سیاسی و اجتماعی فرانسه، مانند افزایش تنش‌های مذهبی و مباحث مربوط به مهاجرت، بر تفسیر مفاهیمی چون «امنیت عمومی» و «همزیستی اجتماعی» تأثیر گذاشت.^۷
۴. محدودیت‌های زبان و ابعاد چندگانه مفاهیم: مفاهیمی مانند «متناسب بودن»، «محدودیت» و «ضرورت در جامعه دموکراتیک» در این پرونده دارای ابعاد چندگانه بودند که تفسیر آنها را پیچیده می‌کرد.^۸
۵. تأثیر نهادهای قضایی و اجتماعی: دیوان می‌بایست میان رویکرد سنتی خود به «آزادی مذهبی» و «حاشیه صلاح دید»^۹ دولت فرانسه توازن برقرار می‌کرد. همچنین نظرات نهادهای مدنی و حقوق بشری نیز بر تفسیر نهایی تأثیرگذار بود.^{۱۰}

۲.۳. پیامدهای ناپایداری معنا

ناپایداری معنا در تفسیر حقوقی می‌تواند پیامدهای مختلفی از جمله چالش در تثبیت حقوق و آزادی‌ها؛^{۱۱} تفاوت در تفسیر و اجرای قوانین بین‌المللی؛^{۱۲} آسیب به امنیت حقوقی و پیش‌بینی‌پذیری؛^{۱۳} تغییرات در چارچوب‌های حقوقی و توسعه عدالت اجتماعی؛^{۱۴} داشته باشد که نه تنها در زمینه تفسیر قوانین و اجرای عدالت بلکه در روند توسعه حقوق بشر و عدالت اجتماعی تأثیرگذار است. در واقع، این پیامدها می‌توانند به طور مستقیم بر حقوق فردی، نظم اجتماعی، و اعتبار

^۱ Waldron, Jeremy. "Vagueness in Law and Language: Some Philosophical Issues", *California Law Review*, Volume 82, Issue 3, 1994, PP 511-512.

^۲ Goodrich, Peter. *Languages of Law: From Logics of Memory to Nomadic Masks*, Evanston: Northwestern University Press, Second Edition, 1990, PP 179, 186.

^۳ S.A.S. v. France, App.No.43835/11, 01/07/2014. §§ 10-14.

^۴ living together

^۵ See: Schauer, Op. Cit.

^۶ Menski, Op. Cit.

^۷ Pound, Op. Cit.

^۸ Waldron, Op. Cit.

^۹ Margin of Appreciation.

^{۱۰} Goodrich, Op.Cit.

^{۱۱} Ibid.

^{۱۲} Eskridge, Op.Cit.

^{۱۳} Hart, Op. Cit

^{۱۴} Barak, Aharon., *Purposive Interpretation in Law*, Princeton: Princeton University Press, 2005, P 195.

نهادهای قضایی تأثیرگذار باشند.^۱ به طور مثال، پرونده باکا علیه مجارستان درباره آندراس باکا^۲، رئیس سابق دیوان عالی مجارستان، است. باکا از سال ۲۰۰۹ تا ۲۰۱۱ رئیس دیوان عالی مجارستان بود. او در دوران ریاست خود از برخی تغییرات و اصلاحات قضایی دولت مجارستان انتقاد علنی کرد و برکنار شد. او به دلیل برکناری زودهنگام خود به دیوان اروپایی حقوق بشر در راستای نقض حق آزادی بیان (ماده ۱۰ کنوانسیون) و حق دسترسی به دادگاه (ماده ۶) شکایت کرد و دیوان به نفع وی رأی داد.^۳

حال، استدلال و شیوه رسیدگی دیوان استراسبورگ را می توان براساس چهار پیامد مورد اشاره در متن فوق به شرح ذیل تحلیل کرد:

۱. چالش در تثبیت حقوق و آزادی‌ها: در این پرونده، دیوان از یک سو، با تفسیر «آزادی بیان قضات» و «استقلال قضایی» مواجه شد. از سوی دیگر، مفهوم «منافع عمومی» که دولت مجارستان برای توجیه برکناری رئیس دیوان عالی استفاده کرد، نیز نیاز به تفسیر داشت. دیوان باید تعادلی بین حق آزادی بیان قضات و اختیارات دولت در اصلاحات قضایی برقرار می کرد. این دقیقاً همان چالشی است که گودریچ درباره ناپایداری معنا در حقوق بشر مطرح می کند.^۴
 ۲. تفاوت در تفسیر قوانین بین المللی: این پرونده نشان داد که چگونه یک کشور (مجارستان) می تواند از «اصلاحات قضایی» برای تفسیر متفاوت از تعهدات بین المللی خود در زمینه استقلال قضایی استفاده کند. دیوان باید تعیین می کرد که آیا تفسیر مجارستان از «اصلاحات ضروری» با استانداردهای بین المللی استقلال قضایی مطابقت دارد یا خیر. این را می توان مصداقی از نظر گیبونز درباره ارتباط زبان حقوقی و قدرت دانست.^۵
 ۳. آسیب به امنیت حقوقی و پیش بینی پذیری: برکناری رئیس دیوان عالی به دلیل انتقاد از اصلاحات نشان داد که چگونه تغییر ناگهانی قوانین (اصلاحات قانونی) می تواند امنیت شغلی و آزادی بیان قضات را مختل کند. قضات نمی توانستند پیش بینی کنند که آیا انتقاد از این گونه اصلاحات قانونی می تواند به برکناری آنها منجر شود یا خیر. این دقیقاً همان مشکلی است که هارت درباره عدم قطعیت در تفسیر قوانین مطرح می کند.^۶
 ۴. تغییرات در چارچوب های حقوقی: دیوان اروپایی حقوق بشر با استفاده از فرصت ناپایداری معنا در تفسیر حقوقی، تفسیر جدید و پیشرویی از آزادی بیان قضات و استقلال قضایی ارائه داد. دیوان اعلام کرد که قضات نه تنها حق، بلکه وظیفه دارند درباره اصلاحات قضایی اظهار نظر کنند و این حق بخشی جدایی ناپذیر از استقلال قضایی است. دیوان همچنین تأکید کرد که اگرچه دولت ها حق انجام اصلاحات قضایی را دارند، این حق نمی تواند برای محدود کردن آزادی بیان قضات استفاده شود.^۷
- بنابراین، این پرونده به خوبی نشان می دهد که چگونه ناپایداری معنا در تفسیر حقوقی می تواند هم چالش برانگیز باشد و هم فرصت ساز. از یک سو می تواند به نقض حقوق قضات منجر شود، و از سوی دیگر می تواند به تقویت استقلال قضایی و آزادی بیان کمک کند.

¹ Bix, Brian. "Law and Language: How Words Mislead Us", *Minnesota Legal Studies Research Paper No.* 09-22, 2009, PP 3-5.

² Baka v. Hungary.

³ Baka v. Hungary; App.No.20261/12, 23/06/2016: §§ 1-10.

⁴ Goodrich, Op. Cit.

⁵ Eskridge, Op. Cit.

⁶ Hart, Op. Cit.

⁷ Barak, Op.Cit.

۳. تحلیل واسازانه و هرمنوتیک حقوقی

۳.۱. نسبت واسازی و هرمنوتیک در تفسیر حقوقی

واسازی^۱ و هرمنوتیک^۲ حقوقی هرچند که از نظر بنیادین به مفاهیم مختلفی اشاره دارند، هر دو در نقطه تفسیر متون و قواعد حقوقی به دنبال کشف و فهم معنای عمیق تری از قوانین و مقررات هستند. این دو روش تحلیلی در فرایند تفسیر، در نهایت به تکمیل و تعمیق فهم ما از متون حقوقی می‌پردازند، اما از زوایای متفاوت به این موضوع می‌نگرند. در حالی که واسازی (دیکانستراکشن) دریدا با به پرسش کشیدن متافیزیک حضور غرب، فهم هرمنوتیکی را به بازی نامتناهی «دیفرانس»^۳ محکوم به تعویق و تأخیر می‌کند و معنا را دور از دسترس می‌سازد. هرمنوتیک حقوقی، که ریشه در فلسفه‌های دیالکتیکی مانند هایدگر^۴ و گادامر^۵ دارد، به‌طور عمده به دنبال فهم متن و معنای آن با توجه به شرایط تاریخی، فرهنگی و اجتماعی است.^۶ هرمنوتیک در اصل، فرایند تفسیر را به‌عنوان یک تعامل بین مفسر و متن می‌بیند؛ به این معنا که مفسر نه فقط به دنبال معنای لغوی و اولیه متن است، بلکه در فرایند تفسیر، تجربیات و پیش‌فرض‌های خود را نیز وارد می‌کند. از این منظر، فهم متن، فرایندی پویا و در حال تغییر است که در آن مفسر با توجه به بافت تاریخی و اجتماعی به تفسیر معنای متن می‌پردازد. به عبارت دیگر، هرمنوتیک به دنبال آن است که مفهوم و پیام قانون را در بستر و زمان مشخص آن درک کند.^۷

واسازی، که پیش‌تر نیز توضیح داده شد، به تحلیل و شکستن ساختارهای معنایی متعارف و کشف تناقضات و لایه‌های پنهانی که در درون متن وجود دارند، می‌پردازد.^۸

در حقوق، ترکیب این دو رویکرد می‌تواند به تحلیلی جامع و چندوجهی از قوانین و مقررات منجر شود. از یک سو، هرمنوتیک حقوقی به مفسر این امکان را می‌دهد که با توجه به شرایط تاریخی و اجتماعی، معنای اصلی متن را درک کند؛^۹ از سوی دیگر، واسازی این ظرفیت را فراهم می‌آورد که ساختارهای موجود در متن را به چالش بکشد و بازخوانی جدیدی از آن ارائه دهد که از لایه‌های پنهان و ناپایداری‌های موجود در آن پرده بردارد. به‌طور کلی، هرمنوتیک با تمرکز بر دیالکتیک بین مفسر و متن، به فهمی پایدار و درعین حال انعطاف‌پذیر از قوانین توجه دارد؛^{۱۰} در حالی که واسازی با تأکید بر ناپایداری معنا، به کشف و تحلیل معانی پنهان و ناپایدار متن می‌پردازد.^{۱۱}

۱. Deconstruction

۲. Hermeneutics

۳. Différance

۴. Martin Heidegger

۵. Hans-Georg Gadamer

۶. خانداد، محمدرضا و محمد شکر، «دیکانستراکشن و هرمنوتیک؛ واکاوی "فهم" و "دیگری" بانگاهی به مناظره دریدا و گادامر در پاریس (۱۹۸۱)»، *دوفصلنامه پژوهش‌های معرفت‌شناختی*، دوره ۹، شماره ۲۰، ۱۳۹۹، صص ۱۶۶-۱۶۸.

۷. پورسعید، رامین و حسین یاسری، «متدولوژی انتقادی و هرمنوتیک حقوقی»، *پژوهشنامه فقه و حقوق اسلامی*، دوره ۴، شماره ۷، ۱۳۹۰، صص ۷۷-۷۵.

۸. مصلح و خانقاه، پیشین، ص ۶۷.

۹. خانداد و شکر، پیشین، ص ۱۶۷.

۱۰. پورسعید و یاسری، پیشین، صص ۷۰-۶۹.

۱۱. طاهرخانی و قاری سیدفاطمی، پیشین، صص ۶۱-۶۰.

۳.۲. رویکرد ترکیبی واسازی-هرمنوتیکی در رویه قضایی

رویکرد ترکیبی واسازی-هرمنوتیکی را می‌توان به‌طور برجسته در پرونده کلیما سینیورن اسچوز علیه سوئیس^۱ بررسی کرد؛ در این پرونده گروهی از زنان سالمند سوئیسی ادعا کردند که دولت سوئیس با اقدامات ناکافی در مقابله با تغییرات اقلیمی، حقوق آنها را به‌موجب ماده ۸ کنوانسیون اروپایی حقوق بشر نقض کرده است. اما دیوان اروپایی حقوق بشر با رویکرد هرمنوتیکی و با تفسیر زمینه‌مند و تاریخی خود، «حق احترام به زندگی خصوصی و خانوادگی» مندرج در ماده ۸ را در پرتو شرایط معاصر بازخوانی نموده و تشخیص داد که موج‌های گرما ناشی از تغییرات اقلیمی، به‌طور نامتناسبی سلامت و زندگی افراد مسن را تحت‌تأثیر قرار می‌دهد. بر این اساس، دیوان با در نظر گرفتن واقعیت تغییرات اقلیمی و تأثیر آن بر کیفیت زندگی، مفهوم سنتی «حق زندگی خصوصی» را گسترش داد تا حق زندگی در محیطی پایدار و ایمن را نیز شامل شود. در واقع، این تفسیر پویا نشان می‌دهد که چگونه دیوان با درک شرایط زمانی و چالش‌های زیست‌محیطی معاصر، مفهوم «زندگی خصوصی» را از محدوده سنتی آن، که عمدتاً بر حریم شخصی متمرکز بود، فراتر برد و به حوزه سلامت زیست‌محیطی گسترش داد. در نتیجه می‌توان اینگونه ادعا کرد که دیوان با استفاده از رویکرد هرمنوتیکی، همانگونه که پالمر^۲ نیز اشاره می‌کند مواجهه‌ای دیالکتیکی میان متن تاریخی کنوانسیون (رویه) و افق تاویل‌کننده (نیازهای معاصر) ایجاد نموده و نشان می‌دهد که چگونه حمایت از «دیگری» (آنتی‌تز) در مقابل «خود» (تز) از نگاه هگلی^۳ در عصر حاضر، مستلزم توجه به عوامل زیست‌محیطی و تأثیر آنها بر کیفیت زندگی افراد است.^۴

هم زمان، از سوی دیگر، دیوان با واسازی مفهوم کلاسیک «حق حیات» و «حق بر سلامت»، نشان داد که این مفاهیم صرفاً به‌معنای حفاظت از حیات فیزیکی و سلامت جسمانی نیستند. در واقع، دیوان با شکستن مرزهای سنتی این مفاهیم و نشان دادن ناپایداری معنای آنها، به کشف لایه‌های پنهان و معانی جدید پرداخت. در این راستا، مفهوم حق حیات را به‌عنوان مفهومی با گستره جهانی و زیست‌محیطی بازشناسی کرد. این بازشناسی نتیجه «تعویق معنایی»^۵ دریدایی بود که دیوان در تفسیر متون حقوقی به کار گرفت. به عبارتی، دیوان نشان داد که معنای حق حیات همواره در حال تعویق و تکامل است و نمی‌توان آن را به تعریفی ثابت و نهایی محدود کرد. همچنین دیوان با واسازی مفهوم «تهدید علیه حیات» نشان داد که تغییرات اقلیمی و تخریب محیط زیست می‌توانند تهدیدی جدی علیه حق حیات باشند. به این ترتیب، دیوان با شکستن مرزهای سنتی مفاهیم حقوق بشری و کشف معانی جدید در بستر چالش‌های زیست‌محیطی، به توسعه و تکامل حقوق بشر کمک می‌کند و نشان می‌دهد که ناپایداری معنا می‌تواند منبعی برای سازگاری با شرایط متغیر باشد.^۶

در پرونده لواتسی علیه ایتالیا، که درخصوص حضور نمادهای مذهبی (صلیب مسیحی) در مدارس دولتی ایتالیا است، دیوان اروپایی حقوق بشر با بهره‌گیری از رویکردهای هرمنوتیکی و واسازانه، تحلیل عمیق و چندلایه‌ای از مسئله حضور نمادهای مذهبی در مدارس دولتی ارائه داد. در بُعد هرمنوتیکی، دیوان به تفسیر اصل بی‌طرفی دولت در بستر تاریخی و اجتماعی خاص ایتالیا پرداخت. این تفسیر با در نظر گرفتن سیر تکاملی حضور نمادهای مذهبی در فضای عمومی ایتالیا

^۱. KlimaSeniorinnen Schweiz and Others v. Switzerland. App.No.53600/20. (09/04/2024).

^۲. Richard E. Palmer

^۳. Georg Wilhelm Friedrich Hegel

^۴. خانداد و شکری، پیشین، صص ۱۶۷ و ۱۷۳.

^۵. Différance

^۶. Derrida, Jacques. *Writing and Difference*, Translated by: Boyle Alan Bass, University of Chicago Press, 1978, PP 281, 289.

صورت گرفت. دیوان نشان داد که درک مفهوم بی‌طرفی دولت نیازمند توجه به زمینه‌های تاریخی و فرهنگی هر جامعه است. به عبارتی، دیوان پذیرفت که اصل بی‌طرفی دولت در مسائل مذهبی نمی‌تواند به صورت مطلق و یکسان برای همه کشورها تفسیر شود. در مورد ایتالیا، دیوان به این موارد توجه کرد:

۱. تاریخ طولانی حضور کلیسای کاتولیک در جامعه ایتالیا؛
۲. نقش تاریخی صلیب مسیحی به عنوان بخشی از میراث فرهنگی ایتالیا؛
۳. اهمیت نمادهای مذهبی در شکل‌گیری هویت ملی ایتالیا.

بر این اساس، دیوان نتیجه گرفت که حضور صلیب در مدارس دولتی ایتالیا لزوماً به معنای نقض اصل بی‌طرفی دولت نیست، زیرا این نماد در بستر تاریخی و فرهنگی ایتالیا معنایی فراتر از یک نماد صرفاً مذهبی دارد. به عبارت دیگر، دیوان به جای اعمال یک معیار یکسان برای تفسیر بی‌طرفی دولت، به تفاوت‌های تاریخی و فرهنگی کشورها توجه کرد و پذیرفت که آنچه در یک کشور نقض بی‌طرفی دولت محسوب می‌شود، ممکن است در کشور دیگر با توجه به بافت تاریخی و فرهنگی‌اش، چنین تلقی نشود. به عبارت دیگر، دیوان با رویکردی هرمنوتیکی، تفسیری پویا از اصل بی‌طرفی دولت ارائه داد که هم به سنت‌های تاریخی احترام می‌گذاشت و هم واقعیت‌های جامعه معاصر را در نظر می‌گرفت.^۱

هم‌زمان، دیوان با رویکردی واسازانه به کشف لایه‌های پنهان معنایی در مفاهیم «سنت فرهنگی» و «هویت ملی» پرداخت. در این راستا، دیوان مفهوم نوین «نماد غیرفعال» را ابداع کرد تا تناقض ظاهری میان اصل بی‌طرفی دولت و حضور نمادهای مذهبی را حل کند. این مفهوم‌پردازی جدید نشان داد که یک نماد مذهبی می‌تواند معانی متعدد و گاه متعارضی داشته باشد؛ از نماد مذهبی صرف تا نشانه‌ای از هویت فرهنگی و تاریخی. دیوان با واسازی مفاهیم سنت و هویت، آشکار ساخت که این مفاهیم به ظاهر بدیهی، در واقع حامل پیچیدگی‌ها و تناقضات درونی‌اند.^۲

ترکیب این دو رویکرد به دیوان امکان داد تا به راه‌حلی متوازن دست یابد. از یک سو، با درک تاریخی عمیق از جایگاه نمادهای مذهبی در جامعه ایتالیا، و از سوی دیگر، با آگاهی از ضرورت حمایت از حقوق اقلیت‌ها و حفظ اصل بی‌طرفی دولت. به عبارتی، دیوان توانست چارچوبی حقوقی ارائه دهد که هم به سنت‌های فرهنگی احترام می‌گذاشت و هم از حقوق اقلیت‌ها محافظت می‌کرد. در واقع، این تعامل رویکردهای هرمنوتیکی و واسازانه، به درک عمیق‌تر از پیچیدگی‌های رابطه دین و دولت در جوامع معاصر انجامید و نشان داد که چگونه می‌توان بین حقوق فردی و منافع جمعی توازن برقرار کرد.

نتیجه‌گیری

در این مقاله، با تمرکز بر نقش زبان حقوقی و ناپایداری مفاهیم، تلاش شد تا تأثیر تفسیرپذیری ذاتی زبان بر رویه قضایی دیوان اروپایی حقوق بشر بررسی شود. تحلیل‌ها نشان داد که زبان حقوقی به دلیل ماهیت چندمعنایی و انعطاف‌پذیری خود، هم می‌تواند به عنوان ابزاری قدرتمند برای اعمال عدالت استفاده شود و هم بستری برای سوءاستفاده یا بازتولید نابرابری‌های اجتماعی ایجاد کند. از دیدگاه واسازی دریدایی، این ناپایداری در ذات زبان نه فقط یک محدودیت نیست، بلکه فرصتی است برای بازاندیشی در ساختارهای حقوقی، مفاهیم بنیادین و شیوه‌های اجرای عدالت.

^۱ Pierik, R. "State Neutrality and the Limits of Religious Symbolism", In: J. Temperman (ed.). *The Lautsi Papers: Multidisciplinary Reflections on Religious Symbols in the Public School Classroom*, Leiden, Boston: Brill, 2012, PP 203, 210.

^۲ Breskaya, Olga., Paolo De Stefani and Giuseppe Giordan. "The Lautsi Legacy: A New Judgment on the Crucifix in Classrooms and the Multiculturalist Turn on Freedom of/from Religion in Italy", *Religions*, Volume 13, Issue 7, 2022, PP 3, 6.

یکی از یافته‌های اصلی این پژوهش تأکید بر وابستگی معانی حقوقی به بسترهای اجتماعی، فرهنگی و تاریخی است. هر مفهوم حقوقی، از جمله عدالت، سکولاریسم یا بی‌طرفی، در چارچوب‌های مختلف تفسیری، معانی متفاوتی پیدا می‌کند. به عنوان مثال، در پرونده‌های حقوق بشری، سکولاریسم ممکن است به عنوان یک اصل بی‌طرفی مطلق تفسیر شود، در حالی که در زمینه‌های فرهنگی و تاریخی خاص، این مفهوم می‌تواند در تقابل با اصول دینی یا نمادهای مذهبی بازتعریف شود. این دوگانگی نشان می‌دهد که زبان حقوقی نه فقط منعکس کننده ساختارهای اجتماعی است، بلکه به طور فعال در شکل‌دهی به این ساختارها نقش دارد.

علاوه بر این، واسازی دریدایی که در متن مقاله به تفصیل بررسی شد، بر ناپایداری ذاتی مفاهیم حقوقی تأکید می‌کند. این دیدگاه با برجسته کردن تناقض‌ها و تضادهای درونی مفاهیم، ما را به نقد و بازاندیشی در مبانی نظری و عملی حقوقی فرامی‌خواند. در این راستا، واسازی ابزار مهمی برای شناسایی نابرابری‌ها و تناقضات پنهان در نظام‌های حقوقی فراهم می‌کند. به طور خاص، این روش می‌تواند به آشکارسازی محدودیت‌های تفاسیر سنتی و کمک به پذیرش تفاسیر جایگزین منجر شود.

از سوی دیگر، ناپایداری مفاهیم در زبان حقوقی چالشی برای نظام‌های حقوقی مدرن محسوب می‌شود. این ناپایداری می‌تواند موجب کاهش پیش‌بینی‌پذیری و ایجاد ابهام در اجرای قوانین شود. در چنین شرایطی، قضات و مفسران حقوقی نقشی کلیدی در پر کردن شکاف‌های معنایی ایفا می‌کنند. آنها با استفاده از ابزارهای تفسیری، مانند اصول حقوقی، رویه‌های قضایی و زمینه‌های اجتماعی، تلاش می‌کنند تا تفسیرهایی متناسب با شرایط ارائه دهند. این فرایند اگرچه به حل مسائل حقوقی کمک می‌کند، در عین حال، موجب تغییر و تحول مداوم در مفاهیم حقوقی می‌شود.

اینجا، زبان حقوقی، به عنوان ابزار قدرت، نه فقط در انتقال معانی، بلکه در بازتولید نابرابری‌ها نیز نقش دارد. به ویژه در حوزه حقوق زنان و اقلیت‌ها، زبان حقوقی می‌تواند تضادها و تناقضات اجتماعی را منعکس یا حتی تقویت کند. در اینجا واسازی به عنوان روشی انتقادی مطرح می‌شود که با برجسته کردن این تناقض‌ها، فرصتی برای بازتعریف مفاهیم حقوقی و تقویت عدالت اجتماعی فراهم می‌آورد.

در واقع، این مقاله با ارائه چارچوبی نوین، سه راهکار عملی برای کاهش ناپایداری‌های معنایی ارائه می‌دهد: نخست، تدوین اصول تفسیری مشخص که می‌تواند به استانداردسازی رویه‌های تفسیری کمک کند. برای مثال، در پرونده‌های مربوط به آزادی بیان در فضای مجازی، دیوان اروپایی حقوق بشر با تدوین اصول تفسیری مشخص، توانسته است معیارهای روشن‌تری برای تشخیص موارد نقض حقوق ارائه دهد؛ دوم، ایجاد سازوکار نظارتی بر انسجام آرا که می‌تواند تناقضات تفسیری را پیش از صدور رأی نهایی شناسایی کند. در این راستا، بررسی تطبیقی آرای مشابه و تحلیل روند تفسیری دیوان می‌تواند به هماهنگی بیشتر در تصمیم‌گیری‌ها منجر شود؛ سوم، توجه به زمینه‌های اجتماعی- فرهنگی در تفسیر مفاهیم حقوق بشری که امکان درک عمیق‌تر از بافت پرونده‌ها را فراهم می‌آورد. برای نمونه، در پرونده‌های مرتبط با حجاب و نمادهای مذهبی، توجه به زمینه‌های فرهنگی به صدور آرای متعادل‌تر و منطبق‌تر با واقعیت‌های اجتماعی کمک کرده است.

از دیگر نتایج این پژوهش، اهمیت توجه به تنوع فرهنگی و اجتماعی در تفسیر زبان حقوقی است. مفهوم حقوق بشر، به عنوان یکی از اصول بنیادین نظام‌های حقوقی بین‌المللی، اغلب در بسترهای فرهنگی مختلف به چالش کشیده می‌شود. واسازی دریدایی نشان می‌دهد که هرگونه ادعای بی‌طرفی مطلق یا جهانی بودن مفاهیم حقوقی، در عمل با تعارض‌های فرهنگی و سیاسی مواجه خواهد شد. به همین دلیل، پذیرش نسبیت و انعطاف‌پذیری در تفسیر مفاهیم حقوقی می‌تواند

به کاهش این تعارض‌ها کمک کند.

به‌طور کلی، یافته‌های این مقاله نشان می‌دهد که ناپایداری زبان حقوقی، باوجود چالش‌هایی که ایجاد می‌کند، فرصتی برای تحول و پیشرفت در نظام‌های حقوقی فراهم می‌کند. این ناپایداری به ما یادآوری می‌کند که هیچ مفهوم حقوقی، حتی اصولی مانند عدالت یا حقوق بشر، نمی‌تواند مستقل از بستر اجتماعی و فرهنگی خود معنا پیدا کند. بنابراین، بازاندیشی مداوم در مفاهیم و رویکردهای حقوقی، نه‌فقط یک ضرورت نظری، بلکه یک الزام عملی برای دستیابی به عدالت پایدار است.

در پایان، پیشنهاد می‌شود که مطالعات آینده به بررسی بیشتر رابطه میان زبان حقوقی و مفاهیم اجتماعی، با تمرکز بر نقش‌واسازی دریدایی در حل چالش‌های حقوقی، بپردازند. این مطالعات می‌تواند به ارائه راهکارهایی برای کاهش ابهام و تناقض در تفسیر قوانین و تقویت عدالت اجتماعی کمک کند. بنابراین، زبان حقوقی، با تمام پیچیدگی‌ها و ناپایداری‌هایش، همچنان یکی از ابزارهای اساسی برای شکل‌دهی به نظم اجتماعی و اجرای عدالت باقی خواهد ماند.

منابع

کتاب

۱. سیمور، لورا، *تحلیلی بر مرگ مؤلف: رولان بارت*، ترجمه سهند الهامی، تهران: مهراندیش، ۱۴۰۳.
۲. ضیمران، محمد، *میشل فوکو: دانش و قدرت*، تهران: هرمس، ۱۳۸۷.
۳. قربانی، علی، *د/درسی منصفانه در رویه دادگاه اروپایی حقوق بشر*، تهران: حقوق امروز، ۱۳۹۰.

مقاله

۴. احمدی‌نژاد، مریم و یاسر امین‌الرعا، «ماهیت حقوقی دکترین حاشیه مجاز تفسیر»، *فصلنامه سیاست خارجی*، دوره ۳۰، شماره ۲، ۱۳۹۵، صص. ۱۱۵-۱۳۹.
۵. پورسعید، رامین و حسین یاسری، «متدولوژی انتقادی و هرمنوتیک حقوقی»، *پژوهشنامه فقه و حقوق اسلامی*، دوره ۴، شماره ۷، ۱۳۹۰، صص ۶۷-۸۴.
۶. تیموری، شراره، شمس‌الملوک مصطفوی و مریم بختیاران، «بسط نظریه دیکانستراکشن دریدا: نقدی فلسفی بر سبک دیکانستراکشن در معماری معاصر»، *فصلنامه حکمت و فلسفه*، دوره ۱۷، شماره ۶۶، ۱۴۰۰، صص ۱۵۰-۱۲۷.
Doi: 10.22054/wph.2021.53878.1878
۷. خانزاد، محمدرضا و محمد شکری، «دیکانستراکشن و هرمنوتیک؛ واکاوی "فهم" و "دیگری" بانگاهی به مناظره دریدا و گادامر در پاریس (۱۹۸۱)»، *دوفصلنامه پژوهش‌های معرفت‌شناختی*، دوره ۹، شماره ۲۰، ۱۳۹۹، صص ۱۶۵-۱۸۰.
۸. سادات اخوی، سیدعلی و نفیسه پارسانیا، «قواعد تفسیر کنوانسیون اروپایی حقوق بشر در پرتو رویه قضایی دیوان اروپایی حقوق بشر»، *مجله حقوقی بین‌المللی*، دوره ۳۰، شماره ۴۹، ۱۳۹۲، صص ۱۴۴-۱۲۷،
Doi: 10.22066/cilamag.2013.15999
۹. شریفی طرازکوهی، حسین و جواد مبینی، «دکترین حاشیه مجاز تفسیر در رویه دادگاه اروپایی حقوق بشر»، *فصلنامه پژوهش حقوق عمومی*، دوره ۱۶، شماره ۴۴، ۱۳۹۳، صص ۱۰۳-۷۳.
۱۰. طاهرخانی، مصطفی و سیدمحمد قاری سیدفاطمی، «ژاک دریدا و واسازی قانون»، *فصلنامه تحقیقات حقوقی*، دوره ۲۵، شماره ۱۰۰، ۱۴۰۱، صص ۵۹-۸۵.
Doi: 10.29252/jlr.2021.222358.1934
۱۱. قاری سیدفاطمی، سیدمحمد، «معاهدات حقوق بشری، فضایی متفاوت»، *مجله حقوقی بین‌المللی*، دوره ۲۰، شماره ۲۸، ۱۳۸۲، صص ۴۴-۵.
Doi: 10.22066/cilamag.2003.18065

۱۲. محبی، محسن و اسماعیل سماوی، «نقش رویه دیوان اروپایی حقوق بشر در تفسیر پویای حقوق بشری»، *مجله حقوقی بین‌المللی*، دوره ۳۵، شماره ۵۸، ۱۳۹۷، صص ۷-۳۰. Doi: 10.22066/cilamag.2018.31672
۱۳. مصلح، علی‌اصغر و پارسا خانقاه، «واسازی به‌منزله یک استراتژی»، *مجله متافیزیک*، دوره ۳، شماره ۱۱، ۱۳۹۰، صص ۷۲-۵۹. Doi: 20.1001.1.20088086.1390.3.11.5.9
۱۴. موسوی اصل، سیدسعید و زهرا مرادی، «رویکرد فلسفه زبانی هربرت هارت در کتاب مفهوم قانون به‌مثابه صورتی از هرمنوتیک حقوقی»، *فصلنامه مطالعات حقوق عمومی*، دوره ۵۲، شماره ۱، ۱۴۰۱، صص ۳۷۹-۳۹۴. Doi: 10.22059/jplsq.2020.278875.1962
۱۵. نقیب‌زاده، احمد و مجید استوار، «بوردیو و قدرت نمادین»، *فصلنامه سیاست*، دوره ۴۲، شماره ۲، ۱۳۹۱، صص ۲۷۹-۲۹۴. Doi: 10.22059/jpq.2012.29980

References

Books

1. Barak, Aharon. *Purposive Interpretation in Law*, Princeton University Press, 2005.
2. Derrida, Jacques. *Of Grammatology*, Translated by: Gayatri Chakravorty Spivak, Johns Hopkins University Press, 1998.
3. Derrida, Jacques. *Writing and Difference*, Translated by: Boyle Alan Bass, University of Chicago Press, 1978.
4. Ghorbani, Ali, *Fair Trial in The Jurisprudence of The European Court of Human Rights*, Tehran: Today's Law, 2011. (In Persian)
5. Goodrich, Peter. *Languages of Law: From Logics of Memory to Nomadic Masks*, Northwestern University Press, Second Edition, 1990.
6. Hart, H. L. A. *Essays in Jurisprudence and Philosophy*, Oxford: Clarendon Press, First Edition, 1983.
7. Luhmann, Niklas. *Law as a Social System*, Oxford University Press, 2004.
8. Menski, Werner. F. *Comparative Law in a Global Context: The Legal Systems of Asia and Africa*, Cambridge University Press, 2006.
9. Seymour, Laura, *An Analysis of Roland Barthes's The Death of the Author*, Translated by: Sahand Elhami, Tehran: Mehrandish, 2024. (In Persian)
10. Tiersma, P. M. *Legal Language*, University of Chicago Press, First Edition, 2000.
11. Zariski, Archie. *Legal Literacy: An Introduction to Legal Studies*, AU Press, 2014.
12. Zimaran, Mohammad, *Michel Foucault: Knowledge and Power*, Tehran: Hermes, 2008. (In Persian)

Articles

13. Ahmadi Nejad, Maryam and Yaser Amin Al-Ro'aya, "The Legal Nature of The Doctrine of The Permissible Margin of Interpretation", *Foreign Policy Quarterly*, Volume 30, Issue 2, 2016, PP 115-139. (In Persian)
14. Balkin, Jack, M. "Deconstructive Practice and Legal Theory", *The Yale Law Journal*, Volume 96, Issue 4, 1987, PP 743-786. Doi: [10.2307/796361](https://doi.org/10.2307/796361)
15. Bix, Brian. "Law and Language: How Words Mislead Us", *Minnesota Legal Studies Research Paper No.* 09-22, 2009. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1376366>.
16. Breskaya, Olga., Paolo De Stefani and Giuseppe Giordan. "The Lautsi Legacy: A New Judgment on the Crucifix in Classrooms and the Multiculturalist Turn on Freedom of/from Religion in Italy", *Religions*, Volume 13, Issue 7, 2022. <https://doi.org/10.3390/rel13070666>

17. Derrida, Jacques, "Force of Law: Mystical Foundation of Authority", In: Cornell, Drucilla, Michel Rosenfeld and David Gray Carlson (eds.). *Deconstruction and The Possibility of Justice*, New York: Routledge, 1992.
18. Ebbesson, Jonas. "Law, Power and Language: Beware of Metaphors", *Scandinavian Studies in Law*, Volume 53, 2008.
19. Eskridge, William. N. , Brian G. Slocum and Stefan Th Gries. "The Meaning of Sex: Dynamic Words, Novel Applications, and Original Public Meaning", *Michigan Law Review*, Volume 119, Issue 7, 2021, PP 1503-1580. <https://doi.org/10.36644/mlr.119.7.meaning>
20. Ghari Sayyed Fatemi, Sayyed Mohammad, "Human Rights Treaties: A Different Space", *International Law Journal*, Volume 20, Issue 28, 2003, PP 5-44. (In Persian) <https://doi.org/10.22066/cilamag.2003.18065/>
21. Goodrich, Peter. "Grammatology in America, A Sketch of the Return of Philology in Legal Studies", *OPUS 4, Berlin-Brandenburg Academy of Sciences and Humanities*, 2010, PP 140-153.
22. Khanzad, Mohammad Reza and Mohammad Shokri, "Deconstruction and Hermeneutics; An Analysis of "Understanding" and "Other" with a Look at the Debate between Derrida and Gadamer in Paris (1981)", *Bi-Quarterly Journal of Epistemological Research*, Volume 9, Issue 20, 2010, PP 165-180. (In Persian)
23. Mohebi, Mohsen and Esmail Samavi, "The Role of The European Court of Human Rights' Jurisprudence in The Dynamic Interpretation of Human Rights", *International Law Journal*, Volum 35, Issue 58, 2018, PP 7-30. (In Persian) <https://doi.org/10.22066/cilamag.2018.31672/>
24. Mosleh, Ali Asghar and Parsa Khaneghah, "Deconstruction as A Strategy", *Metaphysics Journal*, Volume 3, Issue 11, 2011, PP 59-72. (In Persian) <https://doi.org/20.1001.1.20088086.1390.3.11.5.9/>
25. Mousavi Asl, Sayyed Sa'eed and Zahra Moradi, "Herbert Hart's Philosophy of Language Approach in The Concept of Law as A Form of Legal Hermeneutics", *Public Law Studies Quarterly*, Volume 52, Issue 1, 2022, PP 379-394. (In Persian) <https://doi.org/10.22059/jplsq.2020.278875.1962/>
26. Moyn, Samuel. "Knowledge and Politics in International Law", *Harvard Law Review*, Volume 129, Issue 8, 2016, PP 2164-2189.
27. Naghib Zadeh, Ahmad and Majid Estowar, "Bourdieu And Symbolic Power. Politics Quarterly", *Politics Quarterly*, Volume 42, Issue 2, 2012, PP 279-294. (In Persian) <https://doi.org/10.22059/jpq.2012.29980/>
28. Pierik, R. "State Neutrality and the Limits of Religious Symbolism", In: J. Temperman (ed.). *The Lautsi Papers: Multidisciplinary Reflections on Religious Symbols in the Public School Classroom*, Leiden, Boston: Brill, 2012, PP 201-218.
29. Pound, Roscoe. "The Political and Social Factor in Legal Interpretation", *Michigan Law Review*, Volume 45, Issue 5, 1947, PP 599-604.
30. Poursa'eed, Ramin and Hossein Yassaeri, "Critical Methodology and Legal Hermeneutics", *Journal of Islamic Jurisprudence and Law*, Volume 4, Issue 7, 2011, PP 67-84. (In Persian)
31. Sadat Akhavvi, Sayyed Ali and Nafiseh Parsania, "The Rules of Interpretation of The European Convention on Human Rights in Light of The Jurisprudence of The European Court of Human Rights", *International Law Journal*, Volume 30, Issue 49, 2013, PP 127-144. (In Persian) <https://doi.org/10.22066/cilamag.2013.15999/>
32. Samar, Vincent. J. "Rethinking Constitutional Interpretation to Affirm Human Rights and dignity", *UC Law Constitutional Quarterly*, Volume 47, Issue 1, 2019, PP 83-144.
33. Schauer, Frederick. "On the Open Texture of Law", *Law and Philosophy*, Volume 31, 2012.
34. Schuck, Peter H. "Legal Complexity: Some Causes, Consequences, and Cures", *Duke Law Journal*, Volume 42, Issue 1, 1992, PP 1-52.
35. Sharifi Tarazkouhi, Hossein and Javad Mobini, "The Doctrine of The Permissible Margin of Interpretation in The Jurisprudence of The European Court of Human Rights", *Public Law Research Quarterly*, Volume 16, Issue 44, 2014, PP 73-103. (In Persian)

36. Solan, L. M. "The Interpretation of Legal Language", *Annual Review of Linguistics*, Volume 4, 2018, PP 337-355. <https://doi.org/10.1146/annurev-linguistics-011817-045649>
37. Taherkhani, Mostafa and Sayyed Mohammad Ghari Sayyed Fatemi, "Jacques Derrida And the Deconstruction of Law", *Legal Research Quarterly*, Volume 25, Issue 100, 2023, PP 59-85. (In Persian) <https://doi.org/10.29252/jlr.2021.222358.1934/>
38. Teimouri, Sharareh, Shamsolmolouk Mostafavi and Maryam Bakhtiaryan, "The Expansion of Derrida's Theory of Deconstruction: A Philosophical Critique of The Deconstruction Style in Contemporary Architecture", *Wisdom and Philosophy Quarterly*, Volume 17, Issue 66, 2021, PP 127-150. (In Persian) <https://doi.org/10.22054/wph.2021.53878.1878/>
39. Tiersma, P. M. "The Ambiguity of Interpretation", *Washington University Law Review*, Volume 73, Issue 3, 1995, PP 1095-1101.
40. Waldron, Jeremy. "Vagueness in Law and Language: Some Philosophical Issues", *California Law Review*, Volume 82, Issue 3, 1994, PP 509-540. <http://dx.doi.org/10.15779/Z38WB2M>.

Cases

41. Baka v. Hungary. App.No.20261/12. 23/06/2016.
42. Broniowski v. Poland, App.No.31443/96, 22/06/2004.
43. KlimaSeniorinnen Schweiz and Others v. Switzerland. App.No.53600/20. 09/04/2024.
44. Lautsi v. Italy. App.No.30814/06, 2011/03/18.
45. Open Door and Dublin Well Woman v. Ireland. App.No.14234/88. 29/10/1992.
46. S.A.S. v. France. App.No.43835/11. 01/07/2014